

Remissyttrande

Finansdepartementet

Datum 2021-03-16

Diarienummer RS 2021-00628

Ert diarienummer Fi2020/03418

**Yttrande över Jämlikhetskommissionens
betänkande *En gemensam angelägenhet* (SOU
2020:46)****Sammanfattning****Generella synpunkter**

Västra Götalandsregionen (VGR) välkomnar de analyser och generella slutsatser som anges i betänkandet och ser dem som ett stöd i VGR:s arbete med att nå de regionalt uppsatta målen om en hållbar utveckling och en mer jämlik hälsa. VGR ställer sig även bakom de tidiga insatsernas betydelse och att utbildning och inträde på arbetsmarknaden är avgörande för att öka integrationen och minska den generella ojämlikheten mellan den invandrade befolkningen och svenskfödda.

Att tillgången till vård påverkas av vårdens organisering, är ytterligare en ståndpunkt som VGR anser vara riktig.

Det finns dock några områden och särskilda befolkningsgrupper som VGR anser borde ha fått en större plats och förtydligande i betänkandet

- Regionernas roll och ansvar
- Det civila samhället
- Barnrättsperspektivet
- HBTQ-personers perspektiv
- Personer med långvarig psykisk sjukdom
- Suicidprevention
- Äldre personers psykiska hälsa

Specifika synpunkter**Hälso- och sjukvård**

VGR ser positivt på förslagen om riktat föräldrastöd inom mödra- och barnhälsovården vilka går helt i linje med VGR:s egna satsningar.

VGR efterfrågar nationella riktlinjer som tydliggör hur samverkan mellan myndigheter/huvudmän bör se ut vid oro för ett väntat barn.

Postadress:	Besöksadress:	Telefon:	Webbplats:	E-post:
Regionens Hus	Residenset, Torget	010-441 00 00	www.vgregion.se	regionstyrelsen@vgregion.se
462 80 Vänersborg	Vänersborg			

VGR anser att rekommendationen om regionens förebyggande folkhälsoansvar måste riktas såväl till hälso-och sjukvården som till det regionala utvecklingsansvaret.

VGR anser det olyckligt att en statlig kommission uttrycker ”*Det finns vissa skyddseffekter av måttligt alkoholintag mot vissa sjukdomar...* då man idag inte finner någon forskning som belägger detta.

VGR anser att betänkandets beslut att inte lägga något förslag inom narkotikaområdet, innebär avsaknad av progressivt strategiskt arbete mot narkotikarelaterade samhällliga problem, ohälsa och överdödlighet.

VGR anser att det vore lämpligt om förslaget om begränsat spelbelopp kan breddas till att även utreda möjlighet till längre tidsgräns än bara för ett dygn samt att barn och ungdomars datorspelsberoende ska tas i beaktande.

Vuxenutbildning och livslångt lärande

VGR saknar en beskrivning av folkhögskolorna som viktig aktör och komplement till annan vuxenutbildning utifrån målgrupper som inte har fullföljt sina studier av olika skäl och behöver särskilt stöd.

Utbildning och kultur

VGR anser att betänkandet tar ett alltför smalt perspektiv på kulturbegreppet och befäster synen på offentligt finansierad kultur som fostrande och så kallad finkultur som berikande vilket bibehåller ett vi-och dom-perspektiv på konst- och kulturbegreppet.

Regionala frågor

VGR anser att inrätta ett rikstäckande nät av lärcentrum utan att inkludera bibliotekens upparbetade kompetens kring denna roll, vore ett mycket kostsamt misstag.

Bostäder och grannskap

VGR ställer sig positiv till att ta på sig ett eventuellt större ansvar att analysera bostadsförsörjningsbehovet i regionen.

Infrastruktur – bredband

VGR vill betona att den viktigaste åtgärden för att skapa ett nät som når alla grupper och alla delar i landet är att staten fortsätter att avsätta medel för bredbandsutbyggnad. Regionen motsätter sig betänkandets analys om att nät som byggts av fiberföreningar varit ineffektivt med dålig kvalitet. Regionen ser positivt på att staten har förlängt de regionala bredbandskoordinatorernas uppdrag till 2025.

VGR:s vision och strategier som bakgrund till yttrandet

VGR:s *Regionala utvecklingsstrategi 2030 (RUS)* tar sin utgångspunkt i Vision Västra Götaland – *Det goda livet* med målet att vi tillsammans gör Västra Götaland till ett föredöme för omställning till ett hållbart och konkurrenskraftigt samhälle. Målet konkretiserar och balanserar vad en sådan omställning innebär ur ett ekonomiskt, ett socialt och ett miljömässigt perspektiv, där *jämlikt och öppet* är en av förutsättningarna. I det jämlika Västra Götaland deltar varje människa i samhället på jämställda och jämlika villkor.

Utifrån det sociala perspektivet beskriver VGR att de största utmaningarna kopplat till social hållbarhet handlar om ojämlikhet i livsvillkor och hälsa, ökande psykisk ohälsa, minskande tillit mellan människor och en minskande delaktighet i det politiska och offentliga livet. För att möta dessa utmaningar krävs att samhället skapar förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen, för demokrati, för öppna och transparenta organisationer som människor kan lita på samt förutsättningar för alla människors makt att forma samhället och sina egna liv.

I VGR:s *Strategi för omställning av hälso- och sjukvården*, är målet en sammanhållen och tillgänglig hälso- och sjukvård, med högsta kvalitet och patientsäkerhet. Vården ska alltid utgå från den enskilda personens behov och erfarenheter. Patienterna ska känna sig trygga och väl omhändertagen i kontakten med vården samt uppleva att vården är lätt att hitta och lätt att komma i kontakt med. Med ett bättre hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete kan vårdbehoven minska. Med patienter som är delaktiga i sin egen vård, ökar patientnyttan. Med bättre stöd för patienternas egenvård kan vårdens resurser användas bättre.

Sedan ett antal år tillbaka kraftsamlar VGR tillsammans med kommuner, näringsliv och idéburen sektor kring barn och ungas förutsättningar för fullföljda studier. En gemensam utgångspunkt finns i Västra Götalands regionala utvecklingsstrategi.

Kraftsamling fullföljda studier är ett gemensamt ansvar där varje part gör vad de kan inom sina respektive uppdrag och ansvarsområden för att fler elever ska gå ut skolan med godkända betyg. Skolan har huvudansvar för att skapa goda studieresultat, men skolmisslyckande är en komplex problematik där många av samhällets aktörer kan bidra för att skapa bättre förutsättningar för barn och unga att fullfölja grundskole- och gymnasieutbildning. Kraftsamlingen tar ett brett grepp utifrån förutsättningar för fullföljda studier inklusive de tidiga åren, psykisk ohälsa och samverkan mellan olika ansvariga aktörer med barnet/den unge i centrum. Olika politikområden behöver synkas och samverka för att påverka komplexa utmaningar som barn och ungas förutsättningar för fullföljda studier. Vägen till jämlikhet går via fullföljda studier men börjar långt före inträdet i utbildningssektorn.

Generell bedömning

- Med hänvisning till VGR:s strategier och måldokument välkomnar VGR de analyser och generella slutsatser som anges i betänkandet och ser att de är i linje med de regionalt uppsatta målen om en hållbar utveckling och en mer jämlik hälsa och vård. De analyser som kommissionen gör av faktorer som socioekonomi, kön och migrationsbakgrund är centrala och ger stöd till VGR:s arbete.
- VGR delar utredningens analys och bedömningar angående etablering på arbetsmarknaden. Inom ramen för VGR:s strategi för regional utveckling är ”ökad inkludering” och ”höja kompetensen” två prioriteringar där dessa frågor adresseras. VGR ställer sig även bakom de tidiga insatsernas betydelse och att utbildning och inträde på arbetsmarknaden är avgörande för att öka integrationen och minska den generella ojämlikheten mellan den invandrade befolkningen och svenskfödda.
- VGR bedömer det viktigt att betänkandet beskriver att tillgång till vård påverkas av vårdens organisering och att vårdvals-systemet inom primärvården ger en betoning på efterfrågan snarare än behov. VGR ställer sig bakom att man efterlyser metoder att motverka denna ojämlikhet och öka möjligheten till behovsbaserad hälso- och sjukvård.
- Staten har en viktig roll när det gäller hållbar finansiering, lagstiftning och tillsyn, men för välfärdens utmaningar behöver staten tillsammans med regioner och kommuner gemensamt kraftsamla för långsiktiga lösningar för välfärdens utmaningar. Kommissionen lyfter i sin rapport, behovet att se över ansvarsfördelningen inom offentlig sektor och lyfter i många förslag behovet av ytterligare statliga ansvar. Vid ett par tillfällen nämns den regionala nivån och de goda exempel som finns där kring samordning och resursfördelning, exempelvis kring kompetensplattformar eller kulturmodellen. I övrigt omnämns regionens utvecklingsansvar i alltför liten utsträckning.
- I VGR:s Överenskommelse med det civila samhället utgår man ifrån principerna; självständighet och oberoende, dialog, kvalitet, långsiktighet, öppenhet och insyn samt mångfald. VGR anser att betänkandet missar den möjlighet och bredd som civila samhället har genom ett strukturerat samarbete med det offentliga, tex genom folkbildning/folkhögskolor, samhällsengagemang som lokalutveckling i utsatta områden och glesbygd. VGR saknar en beskrivning av civilsamhället som den tredje aktören (tillsammans med det offentliga och privata) i samhällsutvecklingen och som aktör i att motverka och minska de skillnader som beskrivs i betänkandet.

Inom området för beroende ANDT saknas generellt förslag och ansatser till utökad samverkan med civilsamhället, en part som många gånger är ovärderlig i förebyggande och stödjande arbete.

- Betänkandet påtalar att en av utgångspunkterna är en liberal samhällssyn med ett barnperspektiv med fokus på individens rättigheter. Barnperspektiv omnämns på ett flertal ställen, men betänkandet behöver också utvecklas med ett barnrättsperspektiv utifrån barnets mänskliga rättigheter eftersom barnkonventionen är svensk lag. Barnrättsperspektivet behöver förtydligas, utredas och utvecklas i betänkandets problemområden och åtgärdsförslag, och barnet behöver tydliggöras som rättighetsbärare. Exempelvis behöver kunskap om barnets rättigheter ingå i utbildning för barn och unga, i föräldrastöd med mera. Vad som är barnets bästa i åtgärdsförslagen behöver analyseras och barnets rätt till delaktighet tydliggöras.
- Analyser av hälsa och vård samt förslag till insatser för att minska ojämlikheter i hälsa och vård för HBTQ-personer finns inte med i hälso- och sjukvårdskapitlet. Dessa perspektiv är viktiga i ett betänkande kring jämlik hälso- och sjukvård.
- En patientgrupp, som inte nämns i betänkandet, är personer med långvarig psykisk sjukdom. Denna grupp har en ökad somatisk sjuklighet och en överdödlighet jämfört med övriga personer i befolkningen. Den här gruppen har halkat efter och har inte följt den övriga befolkningens förbättrade somatiska hälsa.
- Betänkandet tar inte upp suicidprevention. Suicid bland gruppen unga ökar. Det rör sig om en liten grupp, men suicid i unga år är en katastrofal händelse.
- VGR anser att äldre personers psykiska hälsa bör belysas tydligare i rapporten. I gruppen finns personer med sviktande socialt sammanhang, isolering och olika nedsatt psykisk hälsa. Kapabilitet i högre åldrar, dvs förmågor att nå mål och göra saker som upplevs som värdefulla, är av stor vikt för en god och bevarad hälsa. Psykisk sjukdom såsom depression är ofta underdiagnostiserat hos äldre personer. Personer i särskilt boende samt kvinnor har ofta en hög psykisk ohälsa. VGR saknar en beskrivning av äldres hälsa, ökat drickande bland äldre kvinnor, spelberoende och suicid bland äldre personer.

Synpunkter på specifika förslag/rekommendationer

Hälso- och sjukvård

- Riktat föräldrastöd inom mödra- och barnhälsovården (sid 806)

VGR ser positivt på förslagen om riktat föräldrastöd inom mödra- och barnhälsovården vilka går helt i linje med VGR:s samverkanssatsningar på utökade hembesök, sociala investeringsmedel samt arbetet för ”En sammanhållen barn- elev- och ungdomshälsa”.

- Det tidiga livet – förebyggande av fosterskador (sid 803)

En utmaning för aktörer som möter gravida och känner oro för det väntade barnet handlar om möjligheterna till samverkan mellan olika huvudmän. Det finns en osäkerhet hos medarbetare om vad som gäller kring t.ex. att lämna sekretessbelagd information mellan huvudmän, innan ett barn är fött. I Västra Götaland har en läns gemensam riktlinje tagits fram på området, som gäller för kommuner och region. Få län i landet har liknande riktlinjer. Det vore önskvärt med nationella riktlinjer som tydliggör hur samverkan mellan myndigheter/huvudmän bör se ut vid oro för ett väntat barn.

- Alkoholkonsumtion (sid 812)

VGR anser det olyckligt att en statlig kommission uttrycker ”*Det finns vissa skyddseffekter av måttligt intag mot vissa sjukdomar, men de potentiella skadorna väger upp denna nytta*” och ser inte att det finns forskning idag som stödjer detta påstående. Ur VGR:s reviderade regionala medicinska riktlinje för arbete med levnadsvanan alkohol, anges att nyare forskning visar att det inte finns någon nedre gräns vid vilken alkoholkonsumtion är riskfri, och att riskkurvorna ser olika ut för olika skadeeffekter samt påverkas av både kön och ålder.

- Narkotika (sid 815)

I avsnittet Narkotika noteras att det inte nämns något om att Sverige, i relation till andra EU-länder, har en hög narkotikadödlighet. Inte heller nämns sambandet mellan att legal förskrivning av lugnande medel, sömnmedel eller analgetika ibland kan bidra till utveckling av beroende av andra substanser/narkotika. Läkemedelsberoende är ett dolt problem. Att minska narkotikans negativa följder kräver flera insatser från flera myndigheter och huvudmän, inte minst äger regionerna ett ansvar över läkemedelsförskrivning. Kommissionen väljer att avstå från att lägga något förslag och hänvisar till att regeringen utannonserat en utvärdering av narkotikapolitiken. Att inte lägga några förslag anser VGR innebära avsaknad av progressivt strategiskt arbete mot narkotikarelaterade samhällsliga problem, ohälsa och överdödlighet.

- Spel (sid 812)

I avsnittet för spelberoende diskuteras behov av gräns för maximalt spelbelopp. I förslag till åtgärder rekommenderar man införandet av ett maximalt spelbelopp

för de närmaste 24 timmarna. VGR anser att det vore lämpligt om förslaget kan breddas till att även utreda möjlighet till längre tidsgräns än bara för ett dygn.

Ett angränsande område som inte berörs överhuvudtaget är datorspelsberoende och då särskilt barns särskilda utsatthet. Detta område behöver bevakas och omgärdas av restriktioner på samma sätt som de spel som är relaterade till pengar.

- Förebyggande folkhälsoansvar (sid 832)

Betänkandet rekommenderar att regionerna får ett utökat förebyggande folkhälsoansvar. VGR upplever att detta ansvar delvis redan tas idag. Ett utökat ansvar behöver dock förtydligas med att det gäller såväl inom hälso- och sjukvårdsuppdraget som inom det regionala utvecklingsuppdraget, i alla dess hållbarhetsdimensioner.

Utbildning och kultur (kap 17)

Analysen att de offentliga kulturstöden i stor utsträckning kommer kulturellt starka grupper till del, anser VGR stämmer. Det stämmer också att uppsökande kulturverksamhet är en metod som skulle kunna användas i högre utsträckning av de skattefinansierade institutionerna för att nå nya målgrupper. Däremot använder betänkandet uteslutande ett perspektiv på offentligt finansierad kultur som fostrande och befäster begrepp om så kallad finkultur som berikande kultur, vilket befäster ett vi-och-dom-perspektiv på konst- och kulturbegreppet.

De stora utmaningarna för kulturpolitiken är inte bara hur de stora institutionernas produktioner kan komma fler till del. De handlar även om hur kulturen kan flytta fram sina positioner i förhållande till skolpolitik och inflytande i lärande och skolmiljö, till exempel genom ökat antal timmar estetiska ämnen i skolan. Det handlar också om egenmakt och inflytande från fler på konst- och kulturutbudet i närmiljön. Det ideella kulturlivet är en viktig bärare av handlingsutrymme och delaktighet hos individen. Här spelar handlingsmöjligheter för till exempel arrangörsföreningar, mötesplatser för alla åldrar samt överlevnaden för bygdegårdar och andra lokalhållare, en stor roll för att även morgondagens kulturliv lever, frodas och angår fler människor.

Konsten och kulturens effekter på hälsan är bevisad på en mängd vis. Att få ta del av och utöva konst och kulturella uttryck är en del av de mänskliga rättigheterna. Interkulturell dialog är ett verktyg för att komma tillrätta med ojämlikt deltagande. Den baseras på jämlik dialog mellan olika samhällsgrupper, i syfte att skapa förståelse för och lösa gemensamma samhällsutmaningar.

Kulturverksamheter behöver verktyg och metoder för ett jämlikt och vidgat deltagande. Syftet med vidgat deltagande är att bidra till delaktighet och egenmakt samt att bygga en gemensam demokratisk kultur där alla har samma möjligheter att delta.

Analysen av kulturskolan är riktig i meningen att deltagandet generellt sett är smalt. Kulturrådet driver sedan ett par år kulturskolecentrum som verkar för de syften som utredningen föreslår.

Vuxenutbildning och livslångt lärande

Ett av statens syften med stöd till folkbildningen är att bidra till att utjämna utbildningsklyftor men under rubriken vuxenutbildning och livslångt lärande saknar VGR *folkhögskolorna* som viktig aktör. Västra Götalandsregionen är huvudman för sex folkhögskolor, utöver dessa finns 16 folkhögskolor i länet som är rörelsedrivna. Folkhögskolan riktar sig till personer över 18 år, är ofta i internatform och driver en individanpassad pedagogik. Folkhögskolan är därför bra på att fånga upp människor som av olika anledningar inte har hittat sin plats i andra utbildningsformer. VGR ser det som viktigt att utbildningsformen folkhögskola ges rimliga ekonomiska förutsättningar att komplettera annan vuxenutbildning utifrån målgrupper som inte har fullföljt sina studier av olika skäl och behöver särskilt stöd.

Arbetsliv (sid 370)

Som en stor arbetsgivare, har VGR särskilda förutsättningar att öppna vägar in till regionen för personer som står långt från arbetsmarknaden. VGR har tagit fasta på den komplexa utmaningen i utformningen av den s.k. ”Via-satsningen”, som pågått sedan 2014. Via är ett samarbete mellan regional utveckling, HR-avdelningen och VGR:s folkhögskoleförvaltning. En utvärdering som gjordes 2019 visade att Via har goda effekter som är bestående över tid. Utvärderingen stödjer de resultat som betänkandet redovisar av *Supported Employment*.

Mottagande och integration (sid 679)

Angående slutsatserna i avsnittet Mottagande och integration delar VGR flertalet bedömningar rörande utbildning och inträde på arbetsmarknaden. VGR ställer sig bakom att etableringstiden måste utnyttjas effektivare och kvaliteten på utbildningen höjas. En tidig individuell bedömning bör också göras om hur lång tid som kommer att behövas för utbildningsmässiga förberedelser för etablering på arbetsmarknaden. VGR ställer sig också bakom slutsatsen ”Resurserna för att vägleda nyanlända inom etableringsprogrammet behöver öka. Antalet inskrivna nyanlända per arbetsförmedlare behöver minska”.

Regionala frågor (sid 779)

Utredningen pekar ut den ojämlika tillgången till service och stöd i administrativa ärenden, särskilt för utrikes födda och personer med funktionsnedsättning. Förslaget om lärcentrum missar den roll som lokala folkbibliotek i allt större utsträckning får, när annan samhällsservice stänger ned. Inte minst under rådande pandemi har det framkommit hur viktig bibliotekens närvaro för lokalsamhället är, vilket också är skyddat enligt bibliotekslagen. Att inrätta ett rikstäckande nät

av lärcentrum utan att inkludera bibliotekens upparbetade kompetens kring denna roll vore ett mycket kostsamt misstag.

Bostäder och grannskap (kap 20)

Transportinfrastruktur, kollektivtrafik och regional utveckling ingår idag i VGR:s ansvarsområden. Att dessa områden planeras i samklang med övrig samhällsplanering, inklusive bostadsbebyggelse är viktigt för en långsiktigt hållbar utveckling och kräver god samverkan mellan kommunal, regional och statlig nivå.

VGR har idag inte det formella regionplaneuppdraget enligt PBL men diskussioner gällande en eventuell framtida hemställan pågår. En viktig utgångspunkt för den dialogen med kommunerna är att en regionplan endast är vägledande och inte bindande, samt att den inte ska inskränka på kommunernas planmonopol.

VGR har idag inget ansvar för, och arbetar inte med bostadsförsörjningsfrågor och saknar därmed sådan kompetens. VGR ställer sig dock positiv till att ta på sig ett eventuellt större ansvar att analysera bostadsförsörjningsbehovet i regionen. Det är på denna nivå som VGR i nuläget ser att regionerna kan fylla en funktion och därmed ge stöd till såväl kommunal som statlig nivå.

Infrastrukturfrågor kopplat till rekommendation bredband (sid 913)

I Västra Götaland är fibernät utbyggt till cirka 80 procent av hushållen på landsbygden. Det som är kvar att bygga är inte stora sammanhållna områden där bredband saknas, utan vad som behövs är mindre utvidgningar av de befintliga nätägarnas täckningsområden och till stor del en efteranslutning av hushåll och företag inom dessa områden. Något sammanhållet statligt nät för att åstadkomma detta är inte möjligt, utan det gäller att med rätt utformat bredbandsstöd uppmuntra utvidgningar och efteranslutningar av befintliga nät. VGR vill betona att den viktigaste åtgärden för att skapa ett nät som når alla grupper och alla delar i landet således är att staten fortsätter att avsätta medel för bredbandsutbyggnad.

VGR motsätter sig betänkandets analys om att nät som byggts av fiberföreningar varit ineffektivt med dålig kvalitet. Den största delen av denna bredbandsutbyggnad på landsbygden i Västra Götaland, har gjorts av lokala fiberföreningar med ett stort ideellt engagemang och till en kostnad som ligger betydligt lägre än vad som är normalt i andra delar av landet. Drifterfarenheter av dessa byanät har visat att de inte på något sätt är kvalitetsmässigt sämre än motsvarande nät som byggts av de stora kommersiella aktörerna eller av kommunala stadsnät.

VGR har idag högst andel bredband på landsbygd efter Gotland. VGR ser också att det har spelat en viktig roll hur samverkan sker regionalt, med åtgärder för att

främja en framtidssäker och robust bredbandsinfrastruktur. Regionen har sedan 2007 haft en regional samrådsgrupp för bredbandsfrågor bestående av regionen, länsstyrelsen, kommunrepresentanter och företrädare för organisationer som stöttar ett kooperativt företagande, som leds av den regionala bredbandskoordinatören. Regionen ser därför positivt på att staten har förlängt de regionala bredbandskoordinatorernas uppdrag till 2025.

En annan viktig åtgärd som VGR vill lyfta fram, och som också sker runt om i Sverige är bildandet av gemensamma bolag för att knyta samman stadsnät och byanät. På så sätt kan dessa lokala nät göras till en del av ett sammanhållet nationellt nät för elektronisk kommunikation och göras tillgängliga för marknadens aktörer.

Konsekvenser av förslagen

Barnkonventionens förstärkning i svensk lag tydliggör att vi ska bedöma och beakta barnets bästa i frågor som berör dem. I avsnittet om förslagens konsekvenser är det därmed förvånande att ingen barnkonsekvensanalys görs. Barn omnämns i avsnittet om förslagens konsekvenser för jämställdhet med mera, men på ett indirekt sätt och inte som egna rättighetsbärare.

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Johnny Magnusson
Regionstyrelsens ordförande

Ann-Sofi Lodin
Regiondirektör